

СТВОРЕННЯ РАДЯНСЬКИХ МАРІОНЕТКОВИХ РЕСПУБЛІК НА ПІВДЕННОМУ СХОДІ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ЕКСПАНСІЇ НА ПОЧАТКУ 1918 Р.

Ірина КРАСНОДЕМСЬКА

orcid.org/0000-0001-5552-9073

кандидат історичних наук,

провідний науковий співробітник відділу історичних студій НДІУ

Анотація. У статті проаналізовано специфіку заснування та функціонування південно-східних радянських республік на території України (Донецько-Криворізької радянської республіки, Одеської радянської республіки та Радянської соціалістичної республіки Тавриди) у 1918 р., а також «ЛНР» і «ДНР» у 2014 р., показано їхню своєрідну участь у веденні гібридних воєн Росії проти України у симетричному порівнянні.

Автор зосереджує увагу, що їх утворення було засобом більшовицької агресії на початку ХХ ст. Проведено історичні паралелі і розглянуто наслідки між російсько-українськими війнами 1917–1921 рр. та новітньою (від 2014 р.) війною, їхні передумови, спільні ознаки та досвід ведення.

Стверджується, що спільним у діяльності радянських квазідержав є те, що вони створювалися за аналогією до РСФРР, порушуючи при цьому важливу умову, яка вимагає погоджувати подібні дії з точно вираженою волею всього населення певної території. Псевдореспубліки не вважали себе українськими навіть формально, хоча на їхній території більшість населення були українцями. Незнання «республіками» себе українськими, а також бездумна соціальна, економічна політика, конфіскація майна власника в державних інтересах, відправка ешелонів з хлібом на північ, громадський збір коштів (контрибуція), скасування товарно-грошових відносин, введення робітничого контролю розладнали всі сфери життя.

Нині очевидним є факт намагання російського керівництва різними способами знищити українську незалежність та відродити велику імперську державу.

Сучасна гібридна російсько-українська війна не є значною мірою новим типом агресії. Політика В. Путіна дуже схожа на дії більшовиків 100 років тому: створення маріонеткових паралельних «органів влади», відтак надання їм військової допомоги, і, таким чином, зовнішня агресія починає представлятися як нібито «внутрішня громадянська війна», «допомога братньому народу» тощо.

Ключові слова: південь, схід України; радянські республіки; більшовицька агресія; гібридна російсько-українська війна; квазідержави.

ESTABLISHMENT OF SOVIET PUPPET REPUBLICS IN SOUTHEASTERN UKRAINE AS AN INSTRUMENT OF THE BOLSHEVIST EXPANSION IN EARLY 1918

Iryna KRASNODEMSKA

Candidate of Historical Sciences,

lead research fellow of the Historical Studies Department of RIUS

Annotation. *The article analyzes the specifics of the establishment and functioning of the south-eastern Soviet republics in the territory of Ukraine (Donetsk-Kryvyi Rih Soviet Republic, Odesa Soviet Republic, and Soviet Socialist Republic of Taurida) in 1918, as well as “LPR” and “DPR” in 2014; shows their specific participation in Russia’s hybrid warfare against Ukraine in a symmetrical comparison.*

The author emphasizes that the formation of these republics was a means of Bolshevik aggression in the early 20th century. Historical parallels and consequences are drawn between the Russian-Ukrainian wars of 1917–1921 and the most recent war (since 2014), their prerequisites, common features and war-waging experience.

It is alleged that the activities of Soviet quasi-states had a common feature: they were created by analogy with the RSFSR, thus violating an important condition that required coordinating such actions with the expressed will of the entire population of the territory. The pseudorepublics even did not consider themselves formally Ukrainian, although the majority of their population was Ukrainian. This fact, as well as the thoughtless social and economic policy, confiscation of private property in the public interest, sending echelons with bread to the north, public fundraising (indemnity), abolition of commodity-money relations, and the introduction of labor control disorganized all spheres of life.

Today it is evident that the Russian leadership is trying to destroy Ukrainian independence and revive the great imperial state.

The present-day hybrid Russian-Ukrainian warfare is not, to a large extent, a new type of aggression. Putin’s policy is very similar to the Bolsheviks’ actions 100 years ago: we see the same creation of parallel puppet “authorities”, their subsequent provision with military assistance, and thus formation of the external aggression as “internal civil war”, or “brotherly assistance”, etc.

Key words: *south; eastern Ukraine; Soviet republics; Bolshevik aggression; hybrid Russian-Ukrainian warfare; quasi-states.*

Розв’язана в лютому 2014 р. збройна агресія Російської Федерації проти України (анексія Автономної Республіки Крим і Севастополя, окупація деяких територій Донецької та Луганської областей), недотримання діючих засад міжнародного права, укладених угод і договорів хоча й стали доволі несподіваними як для українського політикуму, пересічних українців, так і для міжнародної громадськості, все ж мають глибоке історичне коріння й об’єктивно були зумовлені імперською політикою Росії, яку вона проводила впродовж багатьох століть, у т. ч. і щодо України.

Початки російсько-українських конфліктів сягають ще часів Гетьманщини XVII–XVIII ст. Кожен новий етап розбудови імперської Росії постійно супроводжувався російсько-українським протистоянням – війнами, народними

повстаннями, русифікацією і асиміляцією українців. Росія прагнула зруйнувати українську державність.

Сучасна російсько-українська війна є гібридною і має свою передісторію на початку ХХ ст. під час більшовицької агресії на території УНР, а згодом Фінляндії, Польщі та інших держав. Незважаючи на оновлення (осучаснення) способів її ведення, основні її знаряддя (інформаційна, економічна війни, допомога у створенні нерегулярних військових формувань, зокрема т. зв. «ополченців», «повстанців», «партизанів» тощо, керівництво ними та забезпечення їх військово-технічним оснащенням і, зрештою, пряме військово-вторгнення) були випробувані російським керівництвом понад три століття тому. Та особливо виразно подібний сценарій проявився у діяльності більшовиків проти УНР під

час українських національно-визвольних змагань 1917–1921 років.

Актуальність статті визначається відсутністю комплексного дослідження історичних порівнянь, типових закономірностей та особливостей утворення й діяльності на півдні України ряду маріонеткових територіальних утворень у 1918 р. та проведення паралелей з новітньою російсько-українською війною, розв'язаною Російською Федерацією в 2014 р., утворення т. зв. «ДНР» і «ЛНР», вплив цих процесів на національне державотворення початку ХХ і на початку ХХІ ст. у різних сферах державно-політичного життя.

Виходячи з цього, мета дослідження – проаналізувати специфіку заснування та функціонування південно-східних радянських республік на території України у 1918 р., а також «ЛНР» і «ДНР» у 2014 р., показати їх своєрідну участь у веденні гібридних воєн Росії проти України у симетричному порівнянні.

У радянській історіографії саме існування подібних осередків радянської державності або замовчувалося, або висвітлювалося під певним політико-ідеологічним впливом тодішньої КПРС. Після відновлення в 1991 р. української незалежності у науковців з'явилася можливість об'єктивного, неупередженого вивчення цих проблем, активізація якого відбувається особливо в останні роки. Зокрема, В. Горбулін, О. Власюк, С. Кононенко, Е. Ліанова, О. Ляшенко, М. Тараненко, Ф. Турченко, Є. Магда, О. Юрченко [1; 32; 33; 17; 8; 30; 34] простежують еволюцію українсько-російських відносин, характеризують спільні й відмінні риси гібридної війни як більшовицької Росії в Україні в 1918–1919 роках, так і новітньої російської агресії,

її політичні, історичні, юридичні, економічні, інформаційні чинники. Цінним у монографії Є. Магда є авторські пропозиції щодо необхідних кроків України задля перемоги в протиборстві з Росією. М. Михальченко [19], О. Майборода, С. Пирожков, Ю. Шайгородський [37], М. Розумний [28] у своїх працях обмежуються етносоціальним виміром подій минулих трьох років чи питанням сучасних ідентичностей тощо. Вчені Т. Бикова [3; 4], П. Гарчев [7], Ю. Дубко [12; 13], О. Шишко [40; 41], О. Поплавський [22–25], В. Солдатенко [31], Ю. Федорівський [36], В. Савченко [29] досліджують історію створення та діяльність радянських республік на півдні і сході України на початку 1918 р., зокрема першої радянської республіки на Кримському півострові – Радянської соціалістичної республіки Таврида (РСРТ), Одеської радянської республіки (ОРР), Донецько-Криворізької радянської республіки (ДКРР), зосереджуючи свою увагу на фактичному матеріалі існування цих республік, персоналіях більшовицьких керівників того часу, стисло характеризують окремі аспекти роботи органів влади, а також розглядають спроби дезінтеграції півдня України з боку російських більшовиків, їхню політику репресій і терору в цих республіках.

На думку історіографа ДКРР Ю. Федорівського, в останні роки проблема виникнення й існування Донецько-Криворізької радянської республіки актуалізується з огляду на геополітичні зміни на території України. До цієї проблеми привернута пильна увага не тільки фахівців-істориків, а й політиків, ідеологів, журналістів і громадських діячів, вона ставала предметом найгостріших суперечок і діаметрально протилежних

думок. Це сприяє різкому зростанню числа публікацій на тему ДКРР, значна частина яких має відкрито полемічний або пропагандистський характер. Глибокий же аналіз присутній у небагатьох працях і стане більш поширеним, імовірно, нескоро, коли гострота нинішнього конфлікту знизиться. Натомість перші кроки в цьому напрямку зроблено в роботах авторів саме Донбаського регіону, як ближчих до місцевих архівних джерел і менш залежних від ідеологічної кон'юнктури Києва [36, с. 180].

Зарубіжні ж вчені практично не досліджують історії Української революції та державності 1917–1921 рр. в контексті гібридної війни РСФРР проти УНР та УД. Винятком є поодинокі розвідки про українську революцію Дж. Решетаря (молодшого) [45] та О. Федішина [43]. Але низка публікацій Г.-М. Маклуена, Дж. Девіса, У. Мюррея, Дж. Маккуена, Ф. Гоффмана, О. Ланюшка, Б. Ренца, Х. Сміта, Е. Гінріча [44; 46–49] присвячені відтворенню сутності, особливостей та інструментарію ведення сучасної гібридної війни загалом і російській гібридній агресії зокрема.

На початку нашого дослідження значимо, що весною – влітку 1917 р. УЦР, враховуючи революційні настрої та інтереси українців, а також рішення Українського військового з'їзду, Всеукраїнського національного конгресу тощо, все активніше вимагала від Тимчасового уряду підтримати автономію України. Натомість Тимчасовий уряд не сприйняв автономістських прагнень, пояснюючи це тим, що УЦР не може виражати волю всього українського народу, оскільки не обрана загальним волевиявленням, проголошення автономії України може призвести до територіальних непорозумінь,

а також можливості вирішувати питання про адміністративний устрій майбутньої Російської федеративної республіки тільки Установчими зборами, які мали відбутися в кінці 1917 р. Це спричинило суттєве загострення українсько-російських відносин.

10 червня 1917 р.¹ Центральна Рада прийняла I Універсал, який проголошував автономію України: «Хай народ український на своїй Землі має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Україні дають – вибрані вселюдним, рівним, прямим і тайним голосуванням Всенародні Українські Збори (Сейм)» [21]. 15 червня 1917 р. Українська Центральна Рада створила перший за кілька століть український орган виконавчої влади – Генеральний секретаріат, що складався з 8 генеральних секретарів і генерального писаря, який мав би «завідувати справами внутрішніми, фінансовими, продовольчими, земельними, хліборобськими, міжнаціональними і іншими в межах України і виконувати всі постанови Центральної Ради, які цих справ торкаються» [35, с. 105]. Першим керівником новоствореного уряду і секретарем із внутрішніх справ став відомий громадсько-політичний діяч, письменник В. Винниченко, генеральним писарем – П. Христюк, секретарем з військових справ – С. Петлюра, земельних – Б. Мартос, фінансових – Х. Барановський, продовольчих – М. Стасюк, судових – В. Садовський, міжнаціональних – С. Єфремов [35, с. 106]. До компетенції останнього відомства входили й питання, пов'язані з захистом українських інтересів за межами держави.

¹ Дати до прийняття григоріанського календаря в Україні 15 лютого 1918 р. подані за старим стилем.

З метою вирішення питання про автономні права України 28–30 червня 1917 р. в Києві відбулися переговори між міністрами Тимчасового уряду (О. Керенським, М. Терещенком, М. Некрасовим, І. Церетелі) та керівництвом Центральної Ради (М. Грушевським, В. Винниченком, С. Петлюрою).

Зрештою, в результаті переговорів 30 червня 1917 р. Центральна Рада проголосила II Універсал, який 3 липня 1917 р. був оприлюднений В. Винниченком. В ньому йшлося про скликання Всеросійських Установчих Зборів, які мають закріпити автономію України, про невідокремлення від Росії, про поповнення складу Центральної Ради і Генерального секретаріату репрезентантами національних меншин [35, с. 164–165]. З одного боку, цей Універсал можна розцінювати як поступку Тимчасовому уряду, а з другого – як подальше наполягання на автономії.

Однак цей компроміс став причиною загострення влітку 1917 р. в Росії суспільної кризи, яка супроводжувалася посиленням незадоволення людей, їхньою опозиційністю, недолугою політикою Тимчасового уряду, активізацією процесу більшовізації Рад. Саме тоді відбулося поширення національно-визвольного руху по всій Україні, зокрема в її південних регіонах, національне піднесення [22, с. 97].

Проте після прийняття Тимчасовим урядом 4 серпня 1917 р. Тимчасової інструкції, якою були звужені повноваження Генерального секретаріату ЦР і поширювалися не на всю Україну, а лише на її окремі губернії (більша частина – Харківська, Катеринославська, Таврійська, Херсонська і частина Чернігівської – губерній залишалися поза впливом Центральної Ради), ситуація

дещо змінилися: роль Тимчасового уряду посилювалася, а його політичні конкуренти, в т. ч. і ЦР, вимушені були оборонятися. Отже, в тих умовах яскраво виявилися реальні, а не проголошені задуми російського центру [33, с. 59].

Ця згубна політика Тимчасового уряду стосовно територіальної автономії України продовжувалася до жовтневих подій 1917 р. в Петрограді.

Прийшовши до влади, більшовики, як і царський та Тимчасовий уряди, не визнавали Слобожанщину, Донбас і Південь частиною України. Зрештою, відбулося масове військове вторгнення РСФРР в Україну, у якому брали участь як регулярні війська РСФРР, так і загони «червоної гвардії» з Москви, Петрограда та інших міст. Південь був під більшовицьким контролем.

Хід наступних подій, зокрема перша в ХХ ст. російсько-українська війна (грудень 1917 р. – початок 1918 р.), показали, що УЦР була здатна протидіяти місцевим більшовикам, але не спромоглася дати відсіч зовнішнім силам.

Аби відсторонити від влади Центральну Раду, в грудні 1917 р. у Харкові на так званому Всеукраїнському з'їзді рад більшовики проголосили створення «радянської УНР» на чолі з ВУЦВК, який відразу поширив на підконтрольну йому територію всі декрети і розпорядження Петроградського більшовицького уряду. На цьому ж, за твердженням більшості дослідників, нелегітимному з'їзді була прийнята антиукраїнська сепаратистська резолюція «Про самовизначення Донецького та Криворізького басейна» [33, с. 68–69]. Отже, делегати підтримали радянську владу в Україні і відокремлення від неї території Донецько-Криворізького басейну.

Щоб утвердити свою владу в Україні, російські більшовицькі керманічі здійснювали всілякі політичні хитрощі, наприклад, засновували квазідержавні утворення на її території. Зокрема, на початку 1918 р. були створені **Донецько-Криворізька радянська республіка** (ДКРР), проголошена 12 (за іншими даними – 11) лютого на IV обласному з'їзді рад робітничих депутатів Донецько-Криворізького басейну у Харкові, охоплювала території Харківської, Катеринославської, частини Херсонської губерній та промислових районів Облaсті Війська Донського з центром у Харкові (пізніше – Луганську), **Одеська радянська республіка** (ОРР) – утворена 17 січня 1918 р. після запеклих боїв в Одесі, до території якої належали сучасні Одеська, Миколаївська області, частини Херсонської, Кіровоградської областей і формально Бессарабія, а також заснована на Першому Установчому з'їзді Рад, ревкомів та земельних комітетів Таврійської губернії 19 березня 1918 р. в межах Сімферопольського, Феодосійського, Ялтинського, Євпаторійського, Мелітопольського, Бердянського, Перекопського та Дніпровського повітів Таврійської губернії **Радянська соціалістична республіка Таврида** (РСРТ) тощо [32, с. 192; 40; 41; 14; 3; 4].

Надалі вважаємо за необхідне коротко зупинитися на функціонуванні цих республік, характеристиці їх нормативно-правового статусу вищих органів влади.

Ідея новоствореної *Донецько-Криворізької радянської республіки* полягала в позиції більшовиків щодо відмінності Донецького і Криворізького басейнів від економічних, господарських засад інших територій України, проблематичності

входження цих територій до її складу та необхідності з'ясування цього питання шляхом референдуму.

ДКРР претендувала на чималі території, які, на переконання її творців, ніколи не входили до складу України, а мали всі підстави бути саме у складі Росії. Її кордони були доволі чітко визначені. Але в реальному житті вони такими не стали. Коли на початку 1918 р. на Дону була створена Донська радянська республіка з власним Раднаркомом, повіти східної території ДКРР увійшли до її складу. На півдні на материкові повіти колишньої Таврійської губернії, включені до складу ДКРР, заявляла свої претензії РСРТ [33, с. 69–71].

Організована в області влада – Рада народних комісарів (далі – РНК) – несла відповідальність перед з'їздом і його виконавчим органом – обласним комітетом. На території ДКРР основні правові підвалини вищих органів влади були зафіксовані в резолюціях IV обласного з'їзду рад робітничих і солдатських депутатів Донецько-Криворізького басейну «Про організацію влади» та «З поточного моменту», який відбувся 27–30 січня 1918 р. В першому документі в загальних рисах визначені повноваження вищих органів державної влади, чітко встановлені умови скликання обласного з'їзду Рад. Відповідно до резолюції з'їзд скликався на вимоги РНК, обласного виконавчого комітету з'їзду та за ініціативою всіх Рад, що є суб'єктами республіки [18, с. 260].

Ще про повноваження обкому IV з'їзду Рад Донецько-Криворізького басейну йшлося в спільній постанові обкому та РНК ДКРР від 18 лютого 1918 р., в якій згода на впровадження у життя декретів РСФРР надавалася винятково

обкому. Права Раднаркому визначали постанови обкому «Про створення РНК» від 5 лютого 1918 р. та декрет РНК № 5 «Про податки» від 24 лютого 1918 р., який довірив установлення податків виключно РНК [10].

Відносини місцевих органів влади з російською РНК і ЦВК в Україні вибудовувалися таким чином. Рада народних комісарів Донецького і Криворізького басейнів була зобов'язана на своїй території проводити в життя декрети народних комісарів Російської Республіки. ЦВК України вважався органом, паралельним обласному комітету, але ради Донецького басейну мали брати участь у загальному будівництві державного життя з радами всього півдня Росії, України і Доно-Кубано-Терського району [18, с. 263].

Ця штучно заснована «республіка» створювалася за економіко-територіальною ознакою, а не за етнічною чи національною, так як її організатори вважали, що після перемоги соціалістичної революції національне питання втратило своє значення, а Росія має складатися з економічно рівнозначних областей, а не національно-ідентичних радянських утворень [33, с. 71].

Обговорення питання про виокремлення Донецького та Криворізького басейнів було поставлене на кінець роботи з'їзду і видалося бурхливим. Народний комісар внутрішніх справ С. Васильченко у своїй доповіді на тому ж IV з'їзді стверджував: «В міру зміцнення радянської влади на місцях, федерації Російської Соціалістичної Республіки будуть будуватися не за національною ознакою, а за особливостями національно-господарського побуту.

Такою самодостатньою в господарському відношенні одиницею є

Донецький і Криворізький басейни. Донецька республіка може стати зразком соціалістичного господарства для інших республік.

В силу цього Донецький і Криворізький райони повинні мати самостійні органи економічного і політичного самоврядування» [18, с. 254]. С. Васильченко підтримали М. Жаков, Ф. Сергеев (Артем), Б. Магидов, М. Рухимович.

На з'їзді виступив також і противник виділення Донецького і Криворізького басейнів зі складу України народний секретар радянської УНР М. Скрипник, позиція якого не відзначалася чіткою аргументацією і обґрунтованістю. «Ставити в основу організації влади економічний принцип – вірно; не можна, однак, майбутнє переносити в сучасне, – говорив він. – Мир передусім означає національне питання, право націй на самовизначення» [18, с. 254].

Отже, підтримуючи взагалі економічний принцип побудови федеративної пролетарської держави, М. Скрипник вважав його втілення щодо Донкривбасу завчасним.

Однак, попри спротив М. Скрипника, більшість делегатів бажали відокремитися від України, і таке бажання посилилося невдачами радянської Росії та України на переговорах у Бресті. В результаті більшістю голосів була ухвалена резолюція, в якій, зокрема, наголошувалося: «У міру того, як у вільній федерації радянських республік Росії з розвитком соціалістичної революції засоби виробництва будуть усупільнюватись, головні галузі промисловості націоналізуватись, виділення окремих республік дедалі більше буде і повинно проводитись за принципом особливостей тієї чи іншої області в господарсько-економічному

відношенні. Донецький і Криворізький басейни як область, що вже й зараз має свою певну економічну господарську фізіономію, повинні мати власні органи економічного і політичного самоврядування, єдині органи влади, які організують у басейні політичний, економічний і культурний правопорядок Радянської Республіки» [18, с. 259].

Згідно з резолюцією мав бути обраний обласний комітет Рад Донецько-Криворізької області, який, у свою чергу, мав організувати Раду Народних Комісарів Донецько-Криворізької республіки.

Військовою опорою ДКРР був організований збройний загін, основу якого становили пітерські робітники, направлені на Донбас в листопаді 1917 р. ДКРР спочатку увійшла до складу РСФРР як суб'єкт федерації, а у березні 1918 р. – радянської України.

Юридично ДКРР припинила існування 19 березня 1918 р., а фактично – у квітні 1918 р. з приходом німців. Відтоді її існування не поновлювалось.

Утворення незалежної від України Донецько-Криворізької радянської республіки було теоретичною і практичною помилкою, породженою не лише нерозумінням шляхів національно-державного будівництва, а й амбіційністю організаторів республіки.

Аналізуючи причини утворення Донецько-Криворізької республіки і її прагнення до виділення з України, можна дійти висновку, що вони, ймовірно, криються в запереченні частиною керівництва більшовиків українського національного руху, української державності, а також у національному складі керівних органів більшовицьких організацій цього району, якому національні інтереси

українського народу не були близькими і значимими.

Переходячи до висвітлення створення та функціонування ОРР, зауважимо, що більшості одеситів була близька ідея «вільного міста» як «самостійної автономної одиниці в конституційних рамках». І, починаючи з листопада 1917 р., по місту ходили чутки про те, що Одеса дуже скоро буде проголошена незалежним «вільним містом» [29, с. 46].

Ідея проголошення Одеси вільним містом у складі УНР виникла у місцевих радянських лідерів і була підтримана лівими в українському таборі, перш за все В. Чеховським. Після грудневого заколоту більшовиків зазначені сили приступили до розробки документальної бази для проголошення «вільної Одеси» [29, с. 47].

16 грудня 1917 р. на об'єднаному засіданні президій Рад робітничих, військових і селянських депутатів виступив міністр-секретар торгівлі і промисловості В. Голубович, який запропонував створити окремий виборчий округ «вільна Одеса», де буде влада коаліції місцевих Рад і Советів [29, с. 48].

21 грудня 1917 р. на нараді Румчороду (Центральний виконавчий комітет Рад Румунського фронту, Чорноморського флоту і Одеської області – Херсонська, Таврійська, частини Подільської і Волинської губерній) Одеса була проголошена «вільним містом» до остаточного розв'язання питання всеросійськими та всеукраїнськими установчими зборами [6, с. 530; 2, с. 72–73].

23 грудня 1917 р. на засіданні президії Рад було затверджено «Положення про Одесу», яке зачитав і обґрунтував більшовик І. Орлов. Він переконував, що «вільна Одеса» – «це питання тимчасове,

для порятунку міста», що для блага людей необхідно поступитися принципами радянської влади, вказавши, що в цій ситуації самі вибори в будь-які представницькі органи міста не дадуть іншої влади, крім радянської [29, с. 49].

6 січня 1918 р. президія Одеської ради затвердила положення про «вільне місто Одеса», а уряд УНР визнав можливим створення Секретаріату Одеси «як особливої повноважної цивільної влади» з представників Рад різного рівня [29, с. 60].

Утім якими б не були плани розвитку вільного міста, невдовзі з'ясувалося, що вони приречені залишатися радше теорією, адже більшовики впродовж 1917–1918 рр. активно готувалися до збройного виступу й збиралися вирішувати суспільно-політичні та соціально-економічні питання за власним сценарієм. Практичній реалізації ідеї вільного міста завадило більшовицьке повстання, що розпочалося 14 січня 1918 р. Після встановлення власної монополії на владу ліві російські есдеки не вбачали потреби в збереженні попередніх домовленостей. А оголошена 17 січня 1918 р. після збройного повстання і триденних боїв із військом ЦР *Одеська радянська республіка* (ОРР) не могла будуватися на закладених політичними конкурентами принципах.

Щодо кривавих згаданих вище січневих боїв, то, за підрахунками одеського історика, професора Т. Гончарука, кількість жертв вуличних боїв 14–18 січня 1918 р. із обох сторін і постраждалих мирних жителів Одеси становила від 120 до 180 чоловік убитими і до 350 пораненими [29, с. 76].

Одеська радянська республіка була проголошена на території Херсонської

та Бессарабської губерній, але реальна її влада поширювалася на Одесу, Одеський і частково Ананьївський і Тираспольський повіти Херсонської губернії [29, с. 78].

Вищим органом влади ОРР був утворений ще у травні 1917 р. багатопартійний за складом Центральний виконком рад солдатських, матроських, робітничих і селянських депутатів Румунського фронту, Чорноморського флоту та Одеського військового округу.

17 січня 1918 р. відбулось засідання об'єднаних президій Рад з питання щодо організації влади. На цьому засіданні було затверджено перелік комісаріатів та обрано тимчасових комісарів: фінансів – Л. Рузера, продовольства – В. Мілана, праці – П. Старостіна, друку – А. Жвіфа (Макара). Комісаром міста було призначено анархіста Д. Гур'єва [40, с. 173].

25 січня 1918 р. проведено перевибори Виконавчого комітету Ради робітничих депутатів, до якого увійшли 36 більшовиків, 10 лівих есерів, 9 «лівих» меншовиків і бундівців, 5 анархістів. Президія Виконкому складалась з шести більшовиків, трьох лівих есерів, одного анархіста. Головою її обрано більшовика А. Воронського [40, с. 173].

29 січня 1918 р. на об'єднаному засіданні Ради робітничих депутатів та Румчороду було сформовано виконавчу владу – Раду народних комісарів (РНК) на чолі з більшовиком В. Юдовським [40, с. 173].

Лідери ОРР сповістили, що не визнаватимуть владу Української Народної Республіки Рад, столиця якої знаходилася в Харкові, а ввійдуть разом з нею безпосередньо до складу Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки зі столицею в Петрограді.

Особливістю ОРР була періодична зміна статусу вищого органу влади та наявність серед вищих органів влади президії Одеського обласного з'їзду рад. Наприклад, згідно з наказом ЦВК з'їзду Рад від 12 січня 1918 р. його було оголошено верховним органом влади. Але вже 30 січня 1918 р. в постанові президії обласного з'їзду рад «Про створення РНК» Раду народних комісарів визнано «вищим місцевим органом влади». Варто відзначити, що вже 28 лютого 1918 р. статус РНК було змінено. Згідно з постановою ЦВК обласного з'їзду рад РНК в кінці лютого 1918 р. реорганізовано в обвиконком Рад робітничих, солдатських, матроських і селянських депутатів. До його безпосереднього підпорядкування перейшли цивільні справи, а Румчород продовжував здійснювати загальне керівництво військами та дипломатичними справами [5, с. 86, 91, 105; 29, с. 102].

В середині лютого 1918 р. ОРР очолив П. Старостін, який намагався створити особисту диктаторську вертикаль влади і «взагалі не визнавав дорадчих органів». В. Юдовський згадував, що П. Старостін був «автономний», «мало придивлявся, мало прислухався і мало питав про наші судження». Час керівництва П. Старостіна – «надзвичайно строката картина нашої діяльності, коли ми були поглинені зовнішньою політикою», – стверджував В. Юдовський [29, с. 101].

16 лютого 1918 р. набула чинності постанова Одеської ради про розпуск міської думи. Всі службовці Ради мали продовжувати залишатися на своїх місцях, за непослух і саботаж погрожували судом, відділи міської думи переходили в підпорядкування відповідних комісаріатів, а комісари РНК направлялися в

усі відділи колишньої думи «для контролю і керівництва» [29, с. 102].

На території ОРР діяло законодавство РСФРР і місцеві декрети. Одеські більшовики вважали її частиною Радянської Росії, яка нічого спільного з Україною не має. Зокрема, в передовій статті часопису «Известия Одесского Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота» від 10 березня 1918 р. стверджувалося, що Одеса ніколи не була українською територією [33, с. 77].

Нова влада почала активно проводити політику «знищення буржуазії як класу», націоналізації підприємств, включаючи морський транспорт, практикувати різноманітні експропріації житлового фонду у великих домовласників для передачі нужденним, контрибуції, тобто грабiж мирного населення за наказом місцевої більшовицької влади, введення фіксованих цін на предмети першої необхідності [2, с. 73; 27, с. 20].

Більшовики організували особливі терористичні інституції: Бюро по боротьбі з контрреволюцією, Комісія по боротьбі з румунською та українською контрреволюцією тощо [27, с. 20].

Загони революціонерів застосовували насильство щодо царських офіцерів, представників буржуазії, дворянства, духовенства, чиновництва, державної адміністрації, поліції та ін. [27, с. 21].

Насамперед жорстокістю вирізнялися матроси кораблів Чорноморського військового флоту «Ростислав» і «Алмаз», які на початку 1918 р. стояли на одеському рейді. На кораблях страчували ненадійних, сумнівних осіб і викидали тіла в море [27, с. 21].

3 лютого 1918 р. ОРР захищала свою територію від загарбання румунськими,

згодом австро-німецькими військами. Було навіть сформовано збройні сили республіки – Особливу Одеську армію, яку через невелику чисельність потім реорганізували у Тираспольський загін, а також облаштували лінію оборони (від наступаючих румунських військ) по Дністру. Командувачем збройних сил новоствореної ОРР був начальник штабу Групи військ по боротьбі з контрреволюцією на півдні Росії М. Муравйов, який перед цим у Києві влаштував «червоний терор», що забрав життя 5 тисяч жителів міста [2, с. 73; 33, с. 78].

ОРР проіснувала недовго. Вона не була визнана урядами Німеччини і Австро-Угорщини самостійною державою. Причинами стали нестабільна внутрішня політична ситуація і надзвичайно малий термін її існування [2, с. 73]. Після входження українських і австро-угорських військ до Одеси 13 березня 1918 р. ця буферна держава була ліквідована. Лідери ОРР на кораблях Чорноморського флоту евакуювались до Севастополя [2, с. 73; 33, с. 78].

Отже, захоплення більшовиками та їхніми прибічниками влади в Одесі на початку 1918 р. показало загрозу такого шляху для суспільства, який не сприяє вирішенню невідкладних проблем, а, врешті-решт, зумовлює крах самої влади.

Про ще одне фейкове державне утворення *Миколаївську повітову соціалістичну комуну (республіку)* в історіографічних працях згадується дуже рідко. Ще восени 1917 р. був розроблений план утворення крайового уряду й проголошення Миколаєва тимчасово самостійним містом. Відтак 26 жовтня 1918 р. на засіданні Ради робітничих депутатів, а 27 жовтня 2017 р. на засіданні міської Думи було схвалено пропозицію про

оголошення міста «тимчасово самостійним». Найвища влада – Революційний штаб (Комітет) складався з двох представників від Ради та двох від Думи [33, с. 78].

Після встановлення в Миколаєві радянської влади почалася організація в місті органів управління. У середині лютого 1918 р. тут розпочала свою діяльність Рада народних комісарів, яка не була самостійним органом. Фактично ним керувала миколаївська організація більшовиків. Місто перебувало в оточенні українських частин. Не було налагоджено зв'язок між Радою комісарів і центральною більшовицькою владою в Петрограді. Врешті-решт, 17 березня 1918 р. в Миколаїв увійшли німці, і Раднарком припинив свою діяльність [33, с. 78].

Щодо *Радянської соціалістичної республіки Тавриди*, то її проголошено 19 березня 1918 р. на I Установчому з'їзді Рад, ревкомів та земельних комітетів Таврійської губернії у кордонах колишньої Таврійської губернії. Через три дні, на пропозицію РНК РСФРР, Таврійський ЦВК (голова – Ж. Міллер) заявив, що Республіка Таврида – це територія Кримського півострова у складі Сімферопольського, Феодосійського, Ялтинського, Євпаторійського, Перекопського повітів без материкових повітів (Дніпровського, Мелітопольського і Бердянського), які ввійшли до складу України [4, с. 68–69].

22 березня 1918 р. радянський уряд Республіки Тавриди надіслав телеграми, в яких повідомляв уряди Росії, Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії, Туреччини, США про визнання умов Брестського мирного договору, укладеного між РСФРР та державами Четверного союзу. 4 квітня 1918 р. до Раднаркому

Республіки Тавриди з Москви надійшло повідомлення, в якому зазначалося, що Раднарком РСФРР офіційно визнає існування Кримської республіки як самостійної федеративної радянської республіки [4, с. 70].

Після створення РСРТ всі ревкоми (як паралельну владу) було скасовано. В усіх повітах та волостях колишньої Таврійської губернії діяли ради народних депутатів, але їх вплив поширювався виключно на російськомовне населення. А для кримських татар чи німців нова влада була чужою та незрозумілою. Водночас під репресії нової влади потрапили як старі, так і нові органи влади, що існували на півострові, в яких нові керманічі не мали більшості [3, с. 127–128].

Основою нормативно-правового забезпечення Республіки Тавриди були декрети II і III Всеукраїнських з'їздів Рад, ВЦВК і Раднаркому РСФРР, інструкції та директиви всеукраїнських наркоматів, особливо Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС). Разом з тим ЦВК, Раднарком, місцеві ради та ревкоми Республіки Тавриди приймали і власні нормативно-правові акти, що випереджали іноді декрети РСФРР в питаннях націоналізації торгового флоту, підприємств, будинків, магазинів і крамниць [13, с. 46].

Націоналізація поміщицьких маєтків у Криму проводилася відповідно до рішень III Всеросійського з'їзду Рад про «соціалізацію» землі – передачі її місцевим радам для створення радянських господарств. Основним завданням Раднаркому і наркоматів Республіки Тавриди було ознайомлення з рішеннями РНК і наркоматів РСФРР місцевих органів влади в Криму.

В цій республіці статус з'їзду Рад не був визначений. Правове положення

ЦВК з'їзду Рад та РНК РСРТ визначали постанови ЦВК з'їзду Рад «Про створення РСРТ» від 22 березня 1918 р. та «Про розмежування повноважень між вищими органами державної влади» від 1 квітня 1918 р. [12, с. 155, 108].

Згідно з цими постановами ЦВК вважалася контролюючим політичним органом та керівником Рад республіки, а Раднарком – органом, що відповідає за впровадження нормативно-правових актів у життя. 24–25 березня 1918 р. став відомий остаточний склад Ради народних комісарів республіки. До нього увійшли народні комісари: з внутрішніх справ – С. Новосельський, закордонних та національних справ – І. Фірдевс, землеробства – С. Акімочкін, фінансів – О. Коляденко, шляхів сполучення – С. Коробцев, праці – Ф. Шиханович, освіти – Є. Петренко, піклування – Бурлак, охорони здоров'я – Кац, юстиції – В. Гоголошвілі, пошт і телеграфів – Урбановський, із продовольства – А. Столяр. Секретарем РНК було призначено Д. Скрипника [4, с. 69–70]. Очолив уряд більшовик А. Слуцький, який приїхав із Петрограда. Саме він розпочав націоналізацію великих промислових підприємств, санаторіїв, маєтків дворян, оголосив народною власністю надра і землю. Його представники виступали проти влади Центральної Ради, яка існувала на той час в Україні [38].

Після захоплення влади більшовики почали проводити жорстоку розправу над політичними супротивниками з інших політичних партій і мешканцями півострова, хто мав «буржуазне» походження. Спочатку терор мав «класово-стихийний» характер, але протягом першої половини 1918 р. набув організованих, «революційно-доцільних» форм.

Спалахи червоного терору тривали протягом другої половини грудня 1917 р. – першої половини лютого 1918 р., але події 21–24 лютого 1918 р. вийшли за рамки того, що було раніше. Протягом цих днів чорноморські матроси прийняли рішення «негайно» розправитися з «власниками й антирадянськими змовниками» [4, с. 73]. Згідно з архівними даними під час цієї першої хвилі червоного терору лише у Севастополі загинуло 600 осіб. На думку Т. Бикової, ця цифра занижена і кількість убитих значно більша [4, с. 73].

Наприкінці березня соціально-політичні умови в Криму стали дуже напруженими у зв'язку з просуванням австро-німецьких та гайдамацьких загонів по Україні. До 20 березня майже без бою вони зайняли Одесу, Миколаїв та Херсон.

Боездатність флоту в той час була дуже низькою. Масова демобілізація, недостатність палива, дезорганізація, внесена до лав особового складу політичними та національними партіями, розгул анархізму послабили флот як бойову одиницю [4, с. 74].

18 квітня 1918 р. німецькі війська порушили Брестську мирну угоду з РСФРР і опанували Перекопом, розпочавши наступ на півострові. Під час евакуації 24 квітня 1918 р. частина членів уряду Республіки Тавриди – А. Слуцький, Я. Тарвацький (очолював кримську більшовицьку партію), С. Новосельський та ін. – були вбиті під Алуштою [38].

30 квітня 1918 р. останні радянські загони залишили Крим, РСРТ була ліквідована. Влада в Криму за допомогою німецьких військ перейшла до крайового уряду на чолі з генералом М. Сулькевичем [38].

Наприкінці квітня – на початку травня 1918 р. Радянська соціалістична

республіка Таврида припинила своє існування.

Отже, підводячи короткий підсумок щодо державно-правового статусу осередків радянської державності на території Південно-Східної України (Донецько-Криворізької республіки, Одеської радянської республіки, Миколаївської повітової соціалістичної трудової комуни, Радянської соціалістичної республіки Тавриди), зазначимо, що вони створювалися за аналогією до РСФРР, порушуючи при цьому важливу умову, яка вимагає погоджувати подібні дії з точно вираженою волею всього населення цих територій. Більшовики не організували жодного референдуму, плебісциту, опитування населення з приводу створення «сепаратистських» держав. Питання їх організації та діяльності декілька разів виносилось на розгляд та обговорювалось в ЦК РСДРП (б) [22, с. 98, 100].

Основою нормативно-правового забезпечення в них були декрети II та III Всеросійських з'їздів Рад, ВЦВК і Раднаркому РСФРР, інструкції та директиви російських наркоматів [22, с. 100–101]. У новостворені радянські республіки керівництво РСДРП (б), Раднарком РСФРР направляли досвідчених партійних працівників. На їхніх територіях не було чіткого розподілу влади, вони не проводили самостійно внутрішню і зовнішню політику. Як зауважував О. Юрченко, вони «не знайшли за весь час свого існування чіткого державно-правового оформлення і перебували десь між станом несамостійного державного тіла й звичайної адміністративно-територіальної одиниці у складі унітарного державного цілого» [42, с. 149].

Центральні та місцеві органи влади створювались без дотримання

демократичних принципів виборів, до їх складу входили лише більшовики і ліві есери. Комуністична чисельна більшість у них давала змогу керівним працівникам здійснювати диктатуру пролетаріату [22, с. 101].

Це ж стосується і репрезентативності з'їздів цих республік, яка виділялася пануючою роллю більшовицької партії і була представлена непропорційно. Зокрема, переважну більшість делегатів на них складали промислові робітники, а інші суспільні верстви фактично були відсутні [42, с. 149].

ЦВК усіх республік лише імітували роль вищого органу. В багатьох місцях півдня України реальна влада належала ревкомам, створеним ще в період захоплення влади більшовиками наприкінці 1917 р. [22, с. 101].

Прерогативою прийняття нормативно-правових актів, що мали силу, володіла РНК, в руках якої зосереджувалася вся законодавча і виконавча влада в республіках. Повноваження вищих органів влади з бюджетного процесу, проголошення війни та укладення миру врегульовані не були. Це призвело до втручання одного державного органу в справи іншого, що обмежувало вплив на суспільні відносини, посилення соціальних суперечностей.

Судова влада належала революційним трибуналам. Фактично існували тільки центральні органи влади республік. Республіки не мали своїх конституцій, інститут громадянства законодавчо в них не був оформлений, практично скрізь населення взагалі не знало, що мешкає у якійсь республіці [22, с. 101].

Говорячи про особливості створення кожної із згаданих вище радянських республік на території України, маємо

підкреслити їх штучний, надуманий характер і короткий термін існування. Вони не вважали себе українськими навіть формально, хоча на їхніх територіях більшість населення були українцями. Саме це, а також бездумна соціальна, економічна політика, ліквідація демократичних прав і свобод, конфіскація майна власника в державних інтересах, відправка ешелонів з хлібом на північ, громадський збір коштів (контрибуція), скасування товарно-грошових відносин, введення робітничого контролю розладнали всі сфери життя. Керівники цих квазидержавних осередків нічого не могли протиставити наступу військ УНР і тодішніх її союзників – Німеччини та Австро-Угорщини. Південь і схід України навесні 1918 р. знову стали частиною Української Народної Республіки.

Події столітньої давнини є надто актуальними в нинішні часи радикальних геополітичних змін, що відбуваються на території України після 2014 р. Проводячи паралелі, висловимо кілька суттєвих зауваг щодо досвіду та уроків тих часів.

У Росії завжди ставилися несерйозно до незалежності України. Впродовж 250-річних українсько-російських зв'язків вбачається єдине ставлення всіх російських режимів до південно-східних українських регіонів: вони вважали їх російськими і прагнули залишити Донкривбас, Облaсті Війська Донського, стратегічно важливі чорноморські та азовські порти під своїм прямим управлінням за будь-яких обставин. І коли в серпні 1991 р. Україна відновила незалежність, російське керівництво сприйняло це як досадну несподіванку, історичну патологію, яку потрібно поправити, скоригувати. Натомість Російська Федерація не відмовилася від спроб

повернути свій вплив на Україну. Через розмивання української національної ідентичності, маніпуляції навколо мови, гіперболізацію регіональних розбіжностей, заперечення права українців на відновлення національної пам'яті, фінансування та вербування українських політиків, впровадження своїх агентів у оборонні структури нашої країни.

А Україна весь цей час, хоча й помалу, йшла своїм шляхом – у Європу. І коли в кінці 2013 р. стало зрозуміло, що мирними методами Україну не зупинити, вона вдалася до прямої політико-військової агресії, скориставшись для цього застарілим проектом «Новоросія».

Саме за його реалізацію в південно-східних областях України взялися Росія і її «п'ята колона» після втечі в лютому 2014 р. тодішнього президента України В. Януковича. За планом центром проросійських сепаратистських сил мав стати Харків, де 22 лютого 2014 р. на з'їзді планувався виступ В. Януковича, який, як сподівалися, мав очолити контрреволюцію і стати її своєрідним прапором. Але цього не сталося. Він не з'явився на тому зібранні, полетів до Донецька, а відтак втік до Ростова.

Таким чином, у лютому 2014 р. в Україні відбулася зміна влади. Столиця, північні, центральні й західні регіони України підтримали нову владу, яка заявила про відновлення євроінтеграційної політики держави.

Водночас, коли в Україні склалася тенденція погіршення політичного, соціального й економічного розвитку, Російська Федерація скористалася нестабільною ситуацією і здійснила масове вторгнення на територію Донецької і Луганської областей, застосувавши свої збройні сили.

16 березня 2014 р. відбувся «референдум» про статус Криму, на якому, за офіційними даними, 96,77% жителів АР Крим та міста Севастополя проголосували за возз'єднання відповідних територій з Російською Федерацією. 21 березня 2014 р. Рада Федерації Росії прийняла закон про ратифікацію Договору про прийняття Республіки Крим до складу Росії та закон про утворення нових суб'єктів федерації – Республіки Крим та міста федерального значення Севастополь, закріпивши анексію цих регіонів Росією [39].

Натомість на південному сході країни прихід до влади опозиційних сил, її перші рішення викликали невдоволення й акції протесту проти нової влади. В Харкові, Дніпрі (тоді – Дніпропетровську), Запоріжжі, Миколаєві, Одесі, Херсоні місцеві сепаратисти і російські найманці намагалися встановити свій контроль, здійснити реванш. Але, незважаючи на захоплення адміністративних будівель і скликання масових антиукраїнських мітингів, це їм здійснити не вдалося і в названих вище містах утвердилася українська влада. Таким чином, сепаратистам не допомогли не масована збройна підтримка з Росії, ні нахабна дезінформація. Проекти «Русский мир» і «Новоросія» тут не спрацювали, оскільки люди зрозуміли сутність цих «авантюрних проектів», які несли війну, смерть, сіяли розруху, ворожнечу і ненависть.

Але місцевим «повстанцям» і їх російським «патронам-благодійникам» вдалося захопити частину Донецької та Луганської областей і створити так звані «Донецьку народну республіку» («ДНР») і «Луганську народну республіку» («ЛНР»).

Проголошення цих сепаратистських територіальних об'єднань відбулося на тлі сепаратистського руху, що активізувався після перемоги Революції Гідності в кінці лютого 2014 р. У березні 2014 р. у Донецьку та Луганську проходили мітинги проросійських сил, що супроводжувалися захопленнями адміністративних приміщень, а також нападами на прихильників єдності України. Донецька і Луганська облради ухвалювали рішення про невизнання центральних органів виконавчої влади, які, на їхню думку, були сформовані Верховною Радою України з порушенням законодавства, і вимагали від Верховної Ради України відновити законність [16].

Як зазначав директор Київського міжнародного інституту соціології В. Паніотто, у травні 2014 р. лише 30% населення у Луганській та Донецькій областях бажало приєднання до Росії. Але «цим 30% дали лідерів та зброю, а російські політтехнологи і диверсанти все організували» [20].

Саме на хвилі антиукраїнської пропаганди, за наперед підготовленим російськими сценарієм були штучно створені буферні «ДНР» (7 квітня 2014 р.) і «ЛНР» (27 квітня 2014 р.), у яких невдовзі ключові посади зайняли громадяни Росії, а місцеві більш помірковані лідери т. зв. «Російської весни» були силоміць усунуті від влади [11; 16].

11 травня 2014 р. самозвані лідери контрольованих РФ угруповань «ДНР» та «ЛНР» провели фіктивні референдуми про відокремлення від України. Для забезпечення успіху цього кроку в Україну направили додаткові розвідувально-диверсійні групи з Російської Федерації, парамілітарні формування російського козацтва та батальйон «Восток», задіяли

групи найманців «Русский сектор» та «Оплот».

15 травня 2014 р. Генеральна прокуратура України кваліфікувала так звані «ДНР» та «ЛНР» як терористичні організації.

В липні 2014 р. тодішній президент України П. Порошенко, Верховна Рада України звернулися до ООН, Конгресу США, низки міжнародних та європейських організацій, лідерів країн світу з пропозицією визнати самопроголошені організації «ДНР» і «ЛНР» терористичними.

У «ДНР» і «ЛНР» створені свої верховні ради, уряди, місцеві органи влади. Вони мають власні телеканали, транслюють російські телеканали і протидіють трансляції українських телеканалів, які, на їхню думку, «дискредитують» терористичні організації.

Партія «Новоросія», утворена 13 травня 2014 р., у Донецьку на своєму першому конгресі 22 травня 2014 р. оголосила про «створення самопроголошеного державного утворення «Новоросія», інспірована ідеями Російської імперії. Конгрес відвідали, зокрема, сепаратисти «Народного ополчення Донбасу», П. Губарев, О. Проханов, О. Дугін та інші [15, с. 36].

24 травня 2014 р. ватажки «ДНР» та «ЛНР» підписали документ про об'єднання в складі єдиної держави «Новоросія», яка б мала об'єднати й інші південні та східні області – Одеську, Миколаївську, Херсонську, Запорізьку, Дніпропетровську та Харківську. З боку «ДНР» угоду підписав прем'єр-міністр самопроголошеної республіки О. Бородай, а з боку «ЛНР» – голова «Республіканських зборів» О. Карякін [9].

12 грудня 2014 р. «Конгрес депутатів усіх рівнів» на чолі з Б. Борисовим

та П. Губаревим оприлюднив нову «декларацію суверенітету “Союзу народних республік”» Новоросії, посилаючись на Договір про утворення СРСР 1922 р. [15, с. 36].

20 травня 2015 р. «лідери» сповістили про «розпад» проекту. О. Царьов оголосив, що проект призупинено, бо він суперечить Другим Мінським угодам [15, с. 37].

Таким чином, у даному випадку проект В. Путіна «Новоросія» провалився. Його ідеї не підтримала абсолютна більшість населення півдня та сходу України.

16 вересня 2014 р. Верховною Радою України ухвалено Закон України № 1680-VII «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», відомий також як Закон про особливий статус Донбасу. Цей закон, створений у рамках Мінських домовленостей, полягає в запровадженні особливого порядку місцевого самоврядування терміном на 3 роки для окремих районів Донецької та Луганської областей – територій, які не контролювали українські сили станом на день ухвалення закону.

Дію цього закону продовжено до 31 грудня 2019 р. Через невиконання російською стороною умов особливий порядок місцевого самоврядування на листопад 2019 р. так і не був запроваджений.

Нещодавно президент РФ В. Путін висловився про те, що цей закон потрібно замінити якимось іншим. Але, як і цей, він має бути узгоджений з Донбасом. «Ніякі інші закони, неузгоджені з ЛНР і ДНР, працювати не будуть – вони тільки заведуть ситуацію в глухий кут», – заявив він [26].

«Це такий наріжний закон, а головне, його потрібно погодити з «ДНР» і

«ЛНР», а до цього часу Київ виключає прямі контакти. Як вони будуть погоджувати, в якому форматі? Саме тоді з’явиться більше питань», – зауважив прес-секретар В. Путіна Д. Песков [26].

Сучасна «гібридна» російсько-українська війна не є значною мірою новим типом агресії. Політика В. Путіна дуже схожа на дії більшовиків 100 років тому: створення маріонеткових паралельних «органів влади», відтак надання їм військової допомоги, і, таким чином, зовнішня агресія починає представлятися як нібито «внутрішня громадянська війна», «допомога братньому народу» тощо.

Постання незалежної України робило неможливим створення в майбутньому могутньої «червоної» імперії. Бій за Україну, головним чином, тоді і зараз обумовлює, якими будуть Росія і світ у цілому.

Національно-визвольні змагання 1917–1921 рр. потерпіли поразку, і тоді вдалося створити радянську імперію. Просування по території України на певний час було призупинено, а відтак Росія відправилася в Східну Європу. Сьогодні маємо дуже схожу ситуацію. Якщо ж раптом у якійсь спосіб Росія зможе запанувати в Україні, то вона, на нашу думку, навряд чи тут зупиниться, а, ймовірно, вирушить далі у західні країни.

Незважаючи на хибні дії й успіхи керівництва Центральної Ради, визвольні змагання початку ХХ ст. зазнали поразки перш за все через стан суспільства. Народ, суспільство завжди тяжіли до популізму. Якщо до простих людей звертаються з якимись обнадійливими заявами, програмами, вони реагують позитивно. Тоді у більшовиків були свої популістські гасла («Вся влада – Радам!»),

«Фабрики – робітникам!», «Землю – селянам!»), які втілити в життя вони так і не змогли. Нині ж викликає тривогу те, що дуже багато людей в Україні і зараз ведуться на цей самий популізм. Вони вірять, коли їм пропонуються «прості» рішення насправді дуже складних питань. Це дуже небезпечно.

Але нинішні українці відрізняються від українців, які жили 100 років тому. Сьогодні їхній рівень самосвідомості, самоорганізації й самореалізації набагато вищий. І саме через це повтор сценарію столітньої давнини навряд чи можливий і є помилковим. Зараз ми бачимо, що ті чинники, які спрацьовували в той час, нині не працюють, багато в чому не діють.

Аналогічною тодішній є сьогоднішня недооцінка українською владою інформаційного аспекту «гібридної» війни. Не можуть в Україні випускатися проросійські газети, транслюватися проросійські телевізійні і радіоканали, продаватися у великій кількості російські книжки. Російська пропаганда намагається подавати інформацію в спотвореному вигляді або взагалі говорити неправду. Як приклад, вихід у світ у 2015 р. монографії О. Смірнова «Проект Новоросії. Історія русскої окраїни», в якій, на думку російських «фахівців», підтверджується теза про те, що Україна не є «невід'ємною частиною європейської історії і культури», а тому не має прагнути в Європейський Союз. Подібна друкована продукція заповнює книжкові магазини Росії, інформацією у її дусі переповнені газети і журнали, телерадіопростір. Популяризується вона і в зоні окупації, а через мережу Інтернет та інші ЗМІ доходить і до українського читача прифронтових областей, які на картах сепаратистів позначаються як «Новоросія».

На жаль, в Україні теж існує проросійський інформаційний простір. Поки це відбуватиметься, доти Росія буде володіти розумом українців. Інформаційно-просвітницька робота є дуже важливою. Вона пояснює українцям, передусім молоді, сутність конфлікту та культурну різницю поміж двома цивілізаціями. Сто років тому Центральна Рада і Генеральний секретаріат допускали більшовицьку пропаганду, і сьогодні робиться аналогічна помилка. Це потрібно визнавати і виправляти, боронити українську сутність інформаційного простору.

Уроки тих подій для нас є достатньо звичайними. Україна перш за все потрібна нам самим. Потрібно розуміти, що немає сталих союзників, друзів, а є ситуативні партнери. І якщо ми самі будемо належним чином боротися за свою державу, все робити для її захисту, то і західні партнери, бачачи це, прийдуть на допомогу.

В наш час перед українцями постають, по суті, ті ж самі труднощі й виклики, що й на початку ХХ ст. Сьогодні немає чіткого плану подолання регіональних розбіжностей та суспільно-політичної роз'єднаності. Ментальна, світоглядна, мовна, культурна, релігійна полярність нашого суспільства нерідко породжує проблеми замість того, щоб стати креативним базисом її безцінного цивілізаційного розмаїття. У цьому сенсі особливі вимоги й особливі спонуки мають постати перед нинішньою українською владою, щоб створити всі передумови, забезпечити всі можливості для реального утвердження одвічних і заповітних внутрішніх устремлінь нації до консолідації та єдності. Це потребує дуже важкої цілеспрямованої роботи,

оскільки необхідно закласти єдино правильну модель розвитку держави України на багато століть вперед. І ніхто, крім нас, українців, цього не зробить.

У цьому сенсі вивчення історичного досвіду спроб російськими більшовиками «розчленування» України наприкінці 1917 р. – на початку 1918 р. за допомогою місцевих політичних побратимів, винесення з нього уроків сприятимуть правдивому судженню сутності теперішніх процесів, розумінню їх перспектив та можливих наслідків, завадить ескалації напруги в українському суспільстві за ворожим планом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». Київ: НІДС, 2016. 688 с.
2. Бевз Т. Історичні і соціокультурні засади політичної ідентичності міста Одеси. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2013. № 3 (65). С. 53–85.
3. Бикова Т. Б. Радянська соціалістична республіка Тавриди. *Сторінки історії*: збірник наукових праць. Вип. 32. Київ: ІВЦ «Видавництво “Політехніка”», 2011. С. 117–138.
4. Бикова Т. Б. Створення Кримської АСРР (1917–1921 рр.). Київ, 2011. 247 с.
5. В борьбе за Октябрь. Март 1917 – январь 1918. Сборник документов и материалов об участии трудящихся Одессы в борьбе за установление Советской власти / сост. Л. Н. Герасименко, Е. Ф. Зубицкий, О. И. Осадчук, Л. П. Скуднава, П. В. Супрун, И. А. Хиони. Одесса, 1957. 184 с.
6. Верменич Я. В. Одеса. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України, Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2010. Т. 7: Мл – О. С. 524–533.
7. Гарчев П. І., Кононенко Л. П., Максименко М. М. Республіка Тавриди. Київ: Наукова думка, 1990. 127 с.
8. Донбас і Крим: ціна повернення / ред. кол.: В. П. Горбулін (гол. ред.), О. С. Власюк, Е. М. Лібанова, О. М. Ляшенко / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2015. 474 с.
9. Донецкая и Луганская народные республики объединились в Новороссию. URL: <https://lenta.ru/news/2014/05/24/novorossia/> (дата звернення: 21.11.2019).
10. Донецкий пролетарий. Орган областного комитета Донецко-Криворожского бассейна РСДРП (6). 17.02.1918.
11. Донецькі сепаратисти погрожують, що попросять Путіна ввести війська. *Українська правда*. 7 квітня 2014.
12. Дубко Ю. В. Советская Республика Тавриды: авантюра большевистского государственного строительства. Симферополь, 1999. 208 с.
13. Дубко Ю. В. Советская Социалистическая Республика Тавриды. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 7(2). С. 45–54.
14. Кириченко Р. «Республіканське» розчленування України. URL: <http://mskod.com/respublikanske-rozchlenuvannya-ukrayiniversiya-1-0/> (дата звернення: 10.10.2019).
15. Краснодемська І. Військово-політичне протистояння між УНР та РСФРР в новітній українській історіографії. *Українознавство*. 2019. № 3. С. 21–41.
16. Луганский облсовет считает нелегитимными центральные власти, требует референдума и второго государственного языка. URL: <https://112.ua/glavnye-novosti/luganskiy-oblsovet-schitaet-nelegitimnymi-centralnye-vlasti-trebuets-referenduma-i-vtorogo-gosudarstvennogo-yazyka-28822.html> (дата звернення: 20.11.2019).
17. Магда Є. В. Гібридна війна: вжити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с.
18. Матеріали та документи про Донецько-Криворізьку Республіку. *Літопис революції. Журнал історії КП(б)У та жовтневої*

революції на Україні. 1928. № 3 (30). Травень – червень. С. 250–286.

19. Михальченко Н. И. Великий цивилізаційний взрив на рубежі ХХ–ХХІ століть. Київ: Парламентське видавництво, 2016. 504 с.

20. Паниотто В. Чому українці щасливі, незважаючи на війну? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28966622.html> (дата звернення: 20.11.2019).

21. Перший універсал Української Центральної ради, 10 червня 1917 р. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 1115. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 5–8.

22. Поплавський О. О. Радянські республіки Півдня України як знаряддя централістичної політики більшовиків на початку 1918 р. *Проблеми політичної історії України*: зб. наукових праць. Вип. 7. Дніпропетровськ, 2012. С. 97–102.

23. Поплавський О. О. Репресії і терор як основа більшовицької влади в новостворених радянських республіках Півдня України на початку 1918 р. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. Вип. XXXIII. С. 80–86.

24. Поплавський О. О. Тема Донецько-Криворізької республіки як основа політичної концепції сучасних ідеологів федералізації України. *Сучасна українська політика*. Київ: Центр соціальних комунікацій, 2012. Вип. 27. С. 114–123.

25. Поплавський О. О. Утворення Донецько-Криворізької радянської республіки: ілюзія прагматики чи сила риторики? *Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження*: зб. наукових праць. Вип. 3. Дніпропетровськ, 2006. С. 171–179.

26. Путін: неузгоджені з «ДНР/ЛНР» закони заведуть ситуацію в глухий кут. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/putin-nesoglasovannye-dnr-lnr-zakony-zavedut-1574250655.html> (дата звернення: 15.11.2019).

27. Реабілітовані історією. Одеська область: книга перша / упоряд. Л. В. Ковальчук,

Е. П. Петровський. Одеса: АТ «ПЛАСКЕ», 2010. 800 с.

28. Розумний М. М. Виклики національного самовизначення. Київ: НІСД, 2016. 196 с.

29. Савченко В. А. Проект «Україна». Вольная Одесса – Одесская республика – Юго-Западный край (1917–1919). Харьков: Фолио, 2013. 283 с.

30. Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.

31. Солдатенко В. Донецько-Криворізька республіка. Історія сепаратистського міфу. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/4d5488383251e/> (дата звернення: 15.11.2019).

32. Тараненко М. М. Гібридна війна в Україні: історія та сучасність. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Вип. 3/4 (31–32). Київ, 2016. С. 190–200.

33. Турченко Ф., Турченко Г. Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 181 с.

34. Горбулін В. П., Власюк О. С., Кононенко С. В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна. Київ: НІСД, 2015. 132 с.

35. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: у 2 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк [та ін.]; відп. ред. В. А. Смолій [та ін.]. 589 с.

36. Федоровський Ю. Істориографія Донецько-Криворізької Республіки. *Вестник ЛНУ імені В. Даля*. 2018. № 9. С. 168–183.

37. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін.; ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ: НАН України, 2016. 284 с.

38. Чехович В. Радянська соціалістична республіка Тавриди. *Юридична енциклопедія [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]*. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5: П – С. 736 с.

39. Чотири роки тому Рада Федерації РФ дозволила Путіну розпочати війну з Україною. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2413088-cotiri-roki-tomu-rada-federacii-rf-dozvolila-putinu-pocati-vijnu-z-ukrainou.html> (дата звернення: 15.11.2019).

40. Шишко О. Г. Одеська радянська республіка: від узурпації влади до її краху. *Південь України: етно-історичний, мовний, культурний та релігійний виміри*: збірка наукових праць III Міжнародної наукової конференції, 15–16 квітня 2011 року, Одеса / відп. ред. М. І. Михайлуца. Одеса: ВМВ, 2011. С. 170–176.

41. Шишко О. Г. «Одеська радянська республіка»: політика терору. *Інтелекція і влада*. 2011. Вип. 22. С. 168–178.

42. Юрченко О. Українсько-російські стосунки після 1917 р. в правному аспекті. Мюнхен, 1971. 402 с.

43. Fedyshyn O. Germany's drive to the East and the Ukrainian Revolution 1917–1918. New Brunswick, 1971. 157 p.

44. Hinrichs Eric. The Russian – Ukrainian War of 2014 / E. Hinrichs. CreateSpace Independent Publishing Platform. – 70 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=1sb5tgEACAAJ&dq=inauthor:»Eric+Hinrichs»&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwj7-eeoiPcAhVDyKQKHw1jD5Y4ChDoAQglMAA> (дата звернення: 15.11.2019).

45. John S., Reshetar Jr. The Ukrainian Revolution, 1917–1920: A Study in Nationalism. Literary Licensing. LLC. 2011. 374 p.

46. Kofman M., Rojansky M. A Closer lookat Russia's «Hybrid War». URL: <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no7-closer-lookrussias-hybrid-war> (дата звернення: 15.11.2019).

47. Lanoszka A. Russian hybrid warfare and extended deterrence in eastern Europe. URL: <https://www.chathamhouse.org/publication/ia/russian-hybrid-warfare-andextended-deterrence-eastern-europ> (дата звернення: 15.11.2019).

48. Murray W., Mansoor P. R. Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from

the Ancient World to the Present. Cambridge University Press. 2012. 334 p.

49. Renz B., Smith H. Russia and Hybrid warfare – going beyond the label. URL: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/175291> (дата звернення: 15.11.2019).

REFERENCES

1. *An Analytical Report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine “On Internal and External Situation of Ukraine in 2016”*. (2016). Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 688 p. [in Ukr.]

2. BEVZ, T. (2013). Historical and Sociocultural Principles of Political Identity in the City of Odesa. In: *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* (Scientific Proceedings of I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of NAS of Ukraine), (3 (65)), pp. 53–85. [in Ukr.]

3. BYKOVA, T. (2011). The Soviet Socialist Republic of Taurida. In: *Storinky istorii: Zbirnyk naukovykh prats* (History Pages: Collected Scientific Works), Vol. 32. Kyiv: Politekhnik Publishing, pp. 117–138. [in Ukr.]

4. BYKOVA, T. (2011). *Creation of the Crimean ASSR*. Kyiv, 247 p. [in Ukr.]

5. HERASYMENKO, L., comp., et al. (1957). *Struggling for October. March 1917 – January 1918. Collected Documents and Materials on the Participation of Odessa Workers in the Struggle for the Establishment of Soviet Power*. Odesa, 184 p. [in Rus.]

6. VERMENYCH, Ya. (2010). Odesa. In: V. SMOLII, ed., et al., *MI-O*, Vol. 7 of *Encyclopedia of the History of Ukraine*: In 10 Vol. Kyiv: NAS of Ukraine, Institute of History of Ukraine; Naukova dumka, pp. 524–533. [in Ukr.]

7. HARCHEV, P., KONONENKO, L., MAKSYMENKO, M. (1990). *The Republic of Taurida*. Kyiv: Naukova dumka, 127 p. [in Ukr.]

8. HORBULIN, V., ed., et al. (2015). *Donbas and Crimea: The Price of Return*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 474 p. [in Ukr.]

9. *Donetsk and Lugansk People's Republics United in Novorossiya*. [online] Available at: // <https://lenta.ru/news/2014/05/24/novorossia/> [Accessed 21 Nov. 2019]. [in Rus.]
10. *Donetsk Proletariat. The Regional Committee of Donetsk-Kryvyi Rih Basin RSDLP (b)* (Feb. 17, 1918). [in Rus.]
11. Donetsk Separatists Threaten to Ask Putin to Induct Troops. (Apr. 7, 2014). *Ukrainska pravda*. [in Ukr.]
12. DUBKO, Yu. (1999). *The Soviet Republic of Taurida: A Venture of the Bolshevik State-Building*. Simferopol, 208 p. [in Rus.]
13. DUBKO, Yu. (1999). Soviet Socialist Republic of Taurida. *Visnyk universytetu vnutrishnikh sprav* (Bulletin of the Institute of Internal Affairs), Vol. 7 (2), pp. 45–54. [in Rus.]
14. KYRYCHENKO, R. “Republican” Dismemberment of Ukraine. [online] Available at: <http://mskod.com/respublikanske-rozchlenuvannya-ukrayini-versiya-1-0>. [Accessed 10 Oct. 2019]. [in Ukr.]
15. KRASNODEMSKA, I. (2019). Military and Political Confrontation between the UPR and RSFSR in the Modern Ukrainian Historiography. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), Vol. 3 (72), pp. 21–41. [in Ukr.]
16. *Lugansk Regional Council Considers Central Authorities Illegitimate, Requires a Referendum and a Second State Language*. [online] Available at: <https://112.ua/glavnye-novosti/luganskiy-oblsovetschitaet-nelegitimnymi-centralnye-vlasti-trebuetsreferenduma-i-vtorogo-gosudarstvennogo-yazyka-28822.html> / [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Rus.]
17. MAHDA, Ye. (2015). *The Hybrid Warfare: Survive and Win*. Kharkiv: Vivat, 304 p. [in Ukr.]
18. Materials and Documents on Donetsk-Kryvyi Rih Republic (May–June 1928). *Litopys revoliutsii. Zhurnal istorii KP(b)U ta zhovtnevoi revoliutsii na Ukraini*, (3(30)), pp. 250–286. [in Ukr.]
19. MYKHALCHENKO, N. (2016). *The Great Civilizational Explosion at the Turn of the 20th–21st Centuries*. Kyiv: Parlamentskoye izdatelstvo, 504 p. [in Rus.]
20. PANIOTTO, V. *Why Are Ukrainians Happy despite the War?* [online] Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/28966622.html> [Accessed 20 Nov. 2019]. [in Rus.]
21. The First Universal of the Ukrainian Central Council. (June 10, 1917). In: *Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine*. [in Ukr.]
22. POPLAVSKYI, O. (2012). Soviet Republics of Southern Ukraine as an Instrument of Bolshevik Centralist Policy in Early 1918. In: *Problemy politychnoi istorii Ukrainy: zb. naukovykh prats* (Problems of Political History of Ukraine: Collected Scientific Works), Vol. 7. Dnipropetrovsk, pp. 97–102. [in Ukr.]
23. POPLAVSKYI, O. (2012). Repression and Terror as the Basis of Bolshevik Power in the Newly Formed Soviet Republics of Southern Ukraine in Early 1918. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu* (Scientific Works of the Historical Faculty of Zaporizhzhia National University), Vol. XXXIII. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University, pp. 80–86. [in Ukr.]
24. POPLAVSKYI, O. (2012). The Theme of Donetsk-Kryvyi Rih Republic as the Basis for the Political Concept of Modern Ideologies of Federalization of Ukraine. In: *Suchasna ukrainska polityka: zb. nauk. prats* (Modern Ukrainian Politics: Collected Scientific Works), Vol. 27. Kyiv: Tsentr sotsialnykh komunikatsii, pp. 114–123. [in Ukr.]
25. POPLAVSKYI, O. (2006). Formation of Donetsk-Kryvyi Rih Soviet Republic: The Illusion of Pragmatics, or the Power of Rhetoric? *Prydniprovia: istoriko-kraieznavchi doslidzhennia: zb. naukovykh prats* (Middle Dnieper Area: Historical and Local Studies: Collected Scientific Works), Vol. 3. Dnipropetrovsk, pp. 171–179. [in Ukr.]
26. *Putin: The Laws Disagreed with DPR / LPR Leads the Situation into Deadlock*. [online] Available at: <https://www.rbc.ua/ukr/news/putin-nesoglasovannye-dnr-lnr-zakony-zavedut-1574250655.html> [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Ukr.]

27. KOVALCHUK, L., PETROVSKYI, E., comps., (2010). *Rehabbed by History. Odesa Region: Book One*. Odesa: JSC PLASKE, 800 p. [in Ukr.]
28. ROZUMNYI, M. (2016). *Challenges of National Self-Determination*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 196 p. [in Ukr.]
29. SAVCHENKO, V. (2013). *Project "Ukraine". Free Odessa – Odessa Republic – Southwestern Territory (1917–1919)*. Kharkiv: Folio, 283 p. [in Rus.]
30. HORBULIN, V. (2017). *World Hybrid Warfare: The Ukrainian Front*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 496 p. [in Ukr.]
31. SOLDATENKO, V. *Donetsk-Kryvyi Rih Republic. History of the Separatist Myth*. [online] Available at: <https://www.istpravda.com.ua/articles/4d5488383251e/> [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Ukr.]
32. TARANENKO, M. (2016). Hybrid Warfare in Ukraine: History and Modernity. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo* (National Technical University of Ukraine Journal. Political Science. Sociology. Law), Vol. 3/4 (31–32). Kyiv, pp. 190–200. [in Ukr.]
33. TURCHENKO, F., TURCHENKO, H. (2015). *The Novorossiya Project and Modern Russian-Ukrainian War*. Kyiv: NAS of Ukraine, Institute of History of Ukraine, 181 p. [in Ukr.]
34. HORBULIN, V. et al. (2015). *Ukraine and Russia: The Ninth Wave, or the Great Wall of China*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 132 p. [in Ukr.]
35. VERSTIUK, V., comp., et al., SMOLII, V., ed., et al. (1996). *March 4 – December 9, 1917*, Vol. 1 of *Ukrainian Central Council: Documents and Materials*: In 2 Vol. Kyiv: NAS of Ukraine, Institute of History of Ukraine; Naukova dumka. 589 p. [in Ukr.]
36. FEDOROVSKIY, Yu. (2018). Historiography of Donetsk-Kryvyi Rih Republic. *Vestnik LNU imeni V. Dalya* (V. Dahl National University Bulletin), (9), pp. 168–183. [in Rus.]
37. PYROZHKOV, S., MAIBORODA, O., SHAIHORODSKYI, Yu et al. (2016). *The Civilizational Choice of Ukraine: The Paradigm of Reflection and Strategy of Action: A National Report*. Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of NAS of Ukraine, 284 p. [in Ukr.]
38. CHEKHOVYCH, V. (2003). The Soviet Socialist Republic of Taurida. In: Yu. SHEMSHUCHENKO, ed., et al, *P–S*, Vol. 5 of *Legal Encyclopedia*: In 6 Vol. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana, 736 p. [in Ukr.]
39. *Four Years ago, the Federation Council Allowed Putin to Start a War with Ukraine*. [online] Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2413088-cotiriroki-tomu-rada-federacii-rf-dozvolila-putinu-pocati-vijnu-z-ukrainou.html> [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Ukr.]
40. SHYSHKO, O. (2011). Odesa Soviet Republic: From Usurpation of Power to Its Collapse. In: M. MYKHAILUTSA, ed., *Pivden Ukrainy: etno-istorychnyi, movnyi, kulturnyi ta relihiinyi vymiry: zbirka naukovykh prats III Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 15–16 kvitnia 2011 r.* (Southern Ukraine: Ethnohistorical, Linguistic, Cultural, and Religious Dimensions: Collected Scientific Works of the 3rd International Scientific Conference. April 2011). Odesa: VMV, pp. 170–176. [in Ukr.]
41. SHYSHKO, O. (2011). "Odesa Soviet Republic": Policy of Terror. In: *Intelihentsiia i vlada: zb. nauk. prats* (Intellectuals and State Power: Collected Scientific Works), Vol. 22, pp. 168–178. [in Ukr.]
42. YURCHENKO, O. (1971). *Legal Relations between Ukraine and Russia after 1917*. Munich, 402 p. [in Ukr.]
43. FEDYSHYN, O. (1971). *Germany's Drive to the East and the Ukrainian Revolution 1917–1918*. New Brunswick, 157 p. [in Eng.]
44. HINRICHS, E. *The Russian-Ukrainian War of 2014*. [online] CreateSpace Independent Publishing Platform, 70 p. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=1sb5tgEACA AJ&dq=inauthor:Eric+Hinrichs&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwj7eeoilPcAhVDyKQKH W1jD5Y4ChDoAQgIMAA> [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Eng.]

45. RESHETAR, JOHN, S., Jr. (2011). *The Ukrainian Revolution, 1917–1920: A Study in Nationalism*. Literary Licensing, LLC, 374 p. [in Eng.]

46. KOFMAN, M., ROJANSKY, M. *A Closer Look at Russia's "Hybrid War"*. [online] Available at: <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no7-closer-lookrussias-hybrid-war> [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Eng.]

47. LANOSZKA, A. *Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe*. [online] Available at: <https://www.chathamhouse.org/publication/ia/russian-hybrid-warfare-andextended-deterrence-eastern-europ> [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Eng.]

48. MURRAY, W., MANSOOR, P. (2012). *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge University Press, 334 p. [in Eng.]

49. RENZ, B., SMITH, H. *Russia and Hybrid Warfare – Going beyond the Label*. [online] Available at: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/175291> [Accessed 15 Nov. 2019]. [in Eng.]

Сучасна «гібридна» російсько-українська війна не є значною мірою новим типом агресії. Політика В. Путіна дуже схожа на дії більшовиків 100 років тому: створення маріонеткових паралельних «органів влади», відтак надання їм військової допомоги, і, таким чином, зовнішня агресія починає представляти як нібито «внутрішня громадянська війна», «допомога братньому народу» тощо.

Постання незалежної України робило неможливим створення в майбутньому могутньої «червоної» імперії. Бій за Україну, головним чином, тоді і зараз обумовлює, якими будуть Росія і світ у цілому.